

Aki ember tudott maradni ⁽¹⁾

Szilágyi László belügyminisztériumi főtisztviselő tevékenysége a vészkorszakban

„a hivatalomban lebonyolódó felfogalom erős korlátozása és a mentesítésért folyamodók ügyintézésének megnehezítése céljából az épületben való mozgást Endre olyképpen szabályozta, hogy a zsidó ügyfeleket a kapualjon keresztül csak az udvarra engedte bemenni, tehát a minisztérium épületéből kitiltotta, [...] Ettől kezdve a mentesítésért folyamodók ügyeiben való felvilágosítás adására Borbély Endre és Kerekes András fogalmazókat küldtem ki szolgálattételre az udvarra, s aki a folyamodók közül velem személyesen óhajtott beszélni, azoknak az írásbeli engedélyt minden esetben megadtam.”

Bevezetés

A második világháborús zsidómentéssel kapcsolatban ritka az olyan jelentős forrásértékű irat, amely egyszerre közli addig nem ismert tények sorát a Stójtóy-, a Lakatos-, majd a Szálasi-kabinetek alatti mentések, mentesítések lefolyásának mikéntjéről, hivatali mechanizmusáról, egyúttal pedig érdekesítő módon mutat be soha fel nem tárt konkrét ügyeket is. Dr. Szilágyi László belügyminisztériumi főtisztviselő 1946-ban papírra vetett feljegyzése ilyen dokumentum. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a szöveghez több száz eredeti köszönőlevél tartozik a megmentett személyektől, akkor a forrás unikalitása nem kérdőjelezhető meg.

Szilágyi László 1897-ben született Budapesten, középosztálybeli - apai ágon köznemesi, anyai ágon polgári - református családban. Fia szóhasználatával élve „régji vágású úriember” volt. 1946 nyarán írott visszaemlékezése szerint a budapesti tudományegyetemen jogi doktorátust szerzett. Az első világháború alatti tevékenységéért - az olasz fronton harcolva került hadifogságba - tartalékos főhadnagy rendfokozatot kapott. 1921 őszén költözött Budapestre, ezután közszolgálatba lépett: 1924-1930 között Preszly Elemér Pest vármegyei főispán mellett titkári posztban, 1931 márciusától pedig a Belügyminisztérium kötelékében dolgozott. A szaktárca alkalmazásában a kezdetektől 1945. március végéig folyamatosan a közjogi osztályon dolgozott, ahol - 1944-et kivéve - vélhetően kiváló latitudásának is köszönhetően a jogtörténeti ügyeket intézte. 1934-ben a kormányzó vitézzé avatta, de vitézi telket nem kapott. 1941-ben miniszteri osztálytanácsosi címet kapott, a sors fintoraként pedig 1944. június 30-án miniszteri tanácsosi címet. Szilágyi László emellett a református közéletben is aktívan vett részt: a dunamelléki református egyházkerület világi főjegyzője és tanácsbírája, valamint az újpesti egyházközség presbitere volt. 1932-ben nősült, 1935-ben született Péter fiukat együtt nevelték az asszony első házasságából hozott három másik gyermekkel.

Szilágyi László - amint az alábbi dokumentumból részletesen kiderül - belügyi hivatalát felhasználta arra, hogy üldözötteket mentsen. A mentés - amint a közötti forrásokból, visszaemlékezéséből és a mellékelt nyilatkozatokból jól látszik - sokszor kedvező elbírálást, humánus magatartást, biztatást jelentett, máskor azonban komoly erőfeszítésekkel járt. Számos esetben hatáskörében a legmesszebb menőig menve, több ízben pedig hatáskörét is túllépve, testi épségét kockára téve mentett életeket. A mindvégig magánál tartott iktatókönyv bejegyzései szerint 5514 zsidónak minősített magyar állampolgár életének, családjának megvédése kötődik a BM-hez, amelyek közül Szilágyi emlékezése szerint 580 család (2300 személy) mentesítését maga végezte: közöttük több tucat híres személyt, tudóst, sportolót, művészt. E „prominensek” soraiban találunk kilenc olimpiai bajnok sportolót, közöttük (például Elek Ilona Hajós Alfréd, Kabos Endre), tudósokat (például Lóczy Lajos, Baktay Ervin, Alföldi András, Mahler Ede, Fejér Lipót) művészeket (például Székely Mihály és Palló Imre operaénekesek, Gózon Gyula és Góth Sándor színművészek, Fényes Adolf festőművész, Kallós Ede és Ligeti Miklós szobrászművészek), mágnásokat (például Richter Gedeon gyógyszergyáros és Goldberger Leó textilgyáros, illetve ezek zsidónak számító családtagjaikat. A nyilas terror közepette azonban többen így is életüket veszítették.

Sorszám	Születési hely és ideje	A mentesítésről		Foglalkozás
		Név	Születési hely és ideje	
1.	3300/1 Hacker Kagda	Budapest 1897. V. 27.	Élve	
2.	3200/2 Leik Károlyné vált. Engl Erzsébet	Budapest 1805. V. 10.	Élve	
3.	3300/3 För. Klára vált. Pollátschek Teréz	Budapest 1871. V. 13.	Élve	
4.	3300/4 Szeles Erzsébet	Honfoglalás 1823. I. 15.	Élve	
5.	3300/5 Galoch Imre	Budapest 1934. V. 31.	Élve	
6.	3300/6 Borócska vált.	Budapest 1894. V. 14.	Élve	
7.	- Borócska vált. Kálmán Hóna	1896. V. 24.	Élve	
8.	- Borócska Katalin	Budapest 1862. I. 17.	Élve	
9.	- Borócska Károly - Veronika	Budapest 1865. V. 15.	Élve	
10.	3300/7 Goldberger Imre	Budapest 1912. V. 30.	Élve	
11.	3300/8 Hajós Alfréd vált. Schwarcz Teréz	Honfoglalás 1812. V. 18.	Élve	
12.	3300/9 Dr. Császár vált. Károly	Honfoglalás 1835. V. 18.	Élve	
13.	- Császár Teréz	Budapest 1920. V. 24.	Élve	
14.	3300/10 Dr. Frigyes Imre	Honfoglalás 1875. V. 14.	Élve	

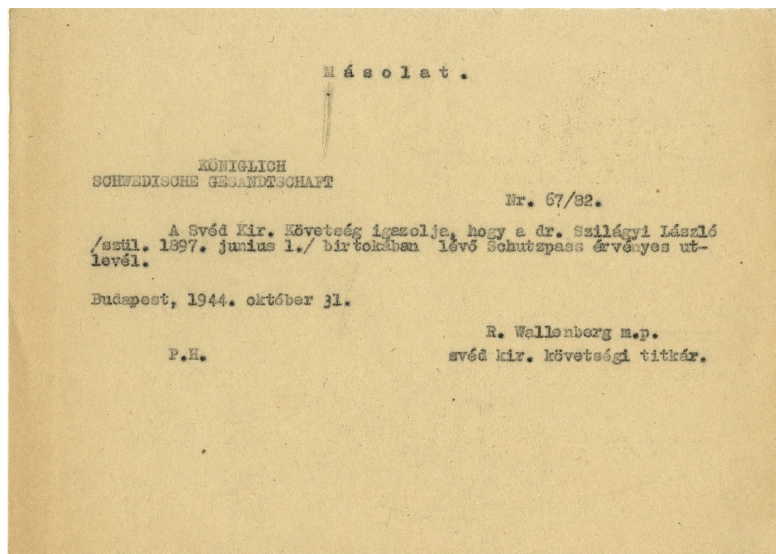
iktatókönyvi lap

A mentesítések intézése egészen 1944 december 7-ig tartott, amikor a tárca hivatalai Sárospatacra települtek, majd innen nyugatra. Visszaemlékezése szerint tették azt „azzal az elhatározással, hogy amennyiben a nyilasok Ausztriába hurcolnak bennünket, abban az esetben nem maradunk náci területen, hanem titokban készített

svéd úti okmányaink felhasználásával a legelső alkalommal semleges területre megyünk."

2. Szilágyi László svéd menlevele, Carl Ivan Danielsson követ aláírásával, 1944. szeptember 15.

Raoul Wallenberg igazolása arról, hogy Szilágyi László birtokában svéd Schutzpass van. 1944. október 31.

Kitelepítésük során magával vitte a közjogi osztály iratait, köztük a mentesítési papírokat is, amelyeket a járásbíróház épületében maga rendezett és kötöztetett újra. Sárváron - visszaemlékezése szerint - a Nemzeti Számonkérő Szervezet emberei és a *Hajnácskőy László* csendőrezredes vezette csendőri nyomozóegységek folyamatosan zaklatták és fenyegették. Szilágyi családjával 1945 márciusáig maradt a Vas vármegyei városban. A Hajnácskőy által vezetett csendőrök, nyilas pártszolgálatosok és német SS katonák fegyveres kíséretében gyalogmenetben, családjával és a többi belügyi tisztviselővel együtt Sárvárról Kőszegre hurcolták. Rohoncánál lépték át a magyar-német határt, innen április 30-án kerültek a Salzburg melletti Radstadt-ba. Itt esett hadifogságba. 1945. július 21-én vitte az amerikai titkosszolgálat (Country Intelligence Corps - CIC) a salzburgi internálótáborba, ahol többször kihallgatták. Rövid túln-i kitérőt követően csak 1946 januárjában szállították Budapestre, ahol a rendőrség Politikai Rendészeti Osztálya őrizetébe, az Andrásy út 60-ba került. A budapesti fogságban részletes kihallgatására került sor. Január 24-én szabadlábra helyezték azzal, hogy a BM igazolóbizottságánál haladéktalanul jelentkeznie kell. Szilágyi ebben az időszakban keletkezett - és a Holokauszt Emlékközpont birtokában lévő - iratai mellett igyekezett maga számára bizonyítékokat találni ártatlanságra, illetve embermentő munkájára: ezért számtalan, ezzel összefüggő újságcikket begyűjtött. Vallomása és az addigi bizonyítékok alapján - Szilágyi visszaemlékezése szerint - a Budapesti Néppügyészség bűncselekmény hiányában 1946. február 20-án megszüntette az ellene folyó nyomozást. A Néppügyészség határozata szerint: „Dr. Szilágyi László irányítólag ugyan nem folyt be, mert nem folytathatta a zsidó egyének mentesítésének ügyébe, a maga hatáskörében minden tőle telhetőt megtett avégből, hogy a sorsüldözött embertársait kivonja az akkor fennállott, zsidókra vonatkozó szigorú rendelkezések hatálya alól. A hozzá forduló zsidó egyéneknek mindenkor készséggel állott rendelkezésére, egyeseket még az éjjeli órákban is fogadott lakásán, meghallgatta panaszait és segítette őket kérelmük elintézésében. Igen gyakran a késő éjjeli órák dolgozott hivatalában azért, hogy a hozzáforduló zsidó egyének mentesítési kérelmét minél gyorsabban elintézhesse. Referátumai alkalmával elhallgatta a mentesítést kérőre hátrányos körülményeket, és mindenkor úgy állította be a dolgokat, hogy minél több üldözött nyerje el az akkor életet jelentő mentességet. Ezt a tevékenységet mindig ellenszolgáltatás nélkül, önzetlenül tette, mégpedig nehéz körülmények között, mert hiszen Jaross Andor, Endre László és Szálasi voltak felettesei, akiknek - úgyszólván - kijátszásával szerezte meg igen sok üldözöttnek a mentességet. A nyomozás során dr. Szilágyi Lászlóval szemben terhelő adat nem merült fel. Minthogy tehát dr. Szilágyi László bűncselekményt nem követett el, a nyomozást a rendelkező rész értelmében megszüntetem.”

Szilágyi a nyomozás lezárását követően írhatta visszaemlékezését. Nem érezhette magát azonban továbbra sem biztonságban, legalábbis erre utal a többségében 1946 áprilisa és júliusa során keltezett (kisebb részben pedig 1948 és 1950 között íródott) több száz dokumentum, köszönőlevél, amelyeket Szilágyi gondosan megőrzött. Ezeket a tanúsítványokat - fia szóbeli információi szerint - a rendőrség az igazoltatási procedura befejezéséhez gyűjtötte össze, és néhány irat valóban megerősíti mindezt. (Lásd például Gál Gyula nyilatkozatát, amelyet „hatóságok és az Igazoló Bizottság előtt való felhasználás céljából” adott.

Nyilatkozat.

Alulírott dr. Gál Gyula orvos és dr. Gál Imre orvos egyetemi tanársegéd készséggel igazoljuk, hogy dr. Szilágyi László 1944. év májusában úgy a mi mint családjaink kivételezését a zsidóörvény alól elősegítette, és hozzájárult ahhoz, hogy a kivételezést 570282. szám alatt megkapjuk. Amidőn a kormányzói kivételezések megindultak, jóakarattal figyelemztetett arra, hogy szerezzük azt is meg, nehogy belügyminiszteri kivételezés érvénytelenítésével mentesítés nélkül maradjunk.

Hozzásegített ahhoz is minket, hogy a nyilas uralom alatt, amidőn a mentesítések ismét felül lettek vizsgálva, hogy azt megkapjuk annak dacára, hogy minket a németek akkor már deportáltak, családjaink részére a mentesítést 577600. szám alatt kiadatta.

Fenti ügyekben teljesen önzetlenül tisztán abból a meggyőződésből kiindulva járt el, hogy a mentesítést megérdemljük, és ügyünkben mindenkor a legmesszebbmenő jóindulatot tanúsította.

Budapest 1946. május 16.
Párisi u. 6/b.

Szilágyi
Gál Gyula
570,282/1944, II. B. M. sz.

27. sz. nyomtatvány.

Budapest 1946. május 16.

Mélyen tisztelt Tanácsos ur!

Mellékelten küldöm el a kért nyilatkozatot és egyben visszaküldöm a levelét, nem árt, ha az is megemlékszik. Szíves állottam rendelkezésére annak dacára, hogy első ízben elutasító volt nagyon velem szemben, de ha vissza fog emlékezni, amikor unokáim fényképét Önnek megmutattam, akkor emberségesen megkönnyít rajtunk és nem kétséges, hogy ezzel az életünket megmentette. Emlékezni fog arra is, hogy egyszer a villamoson figyelemztetett, hogy szerezzon meg a kormányzói kivételezést is.

Azon szerencsés néhány emberhez tartozom, akiknek sikerült így megmenekülniük, és ezért hálával is tartozom, igyekszem is azt leróni. Remélem, hogy hasznára lehetek egyébként ha szükséges személyesen is rendelkezésére állok lakásom Párisi-ucca 6/b.

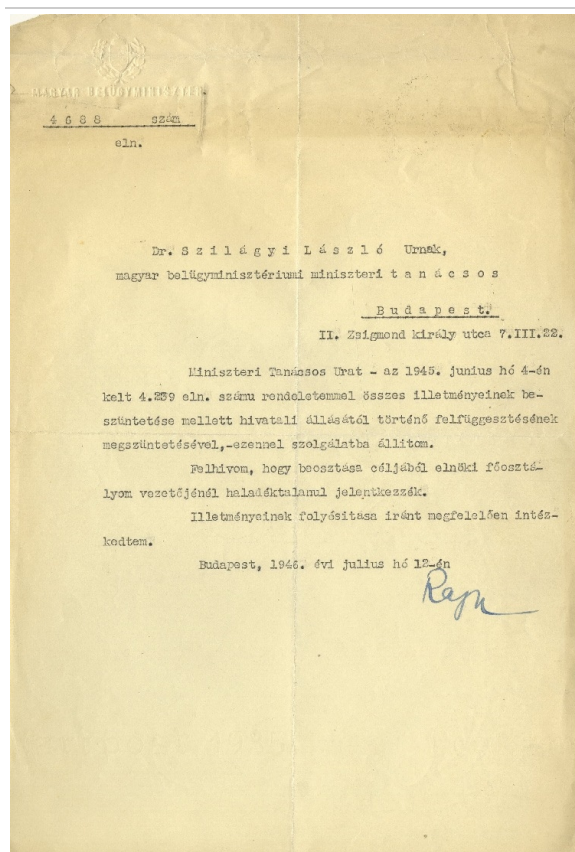
Tisztelettel:

Gál Gyula

dr. Gál Gyula levele Szilágyi Lászlónak, 1946. május 16.

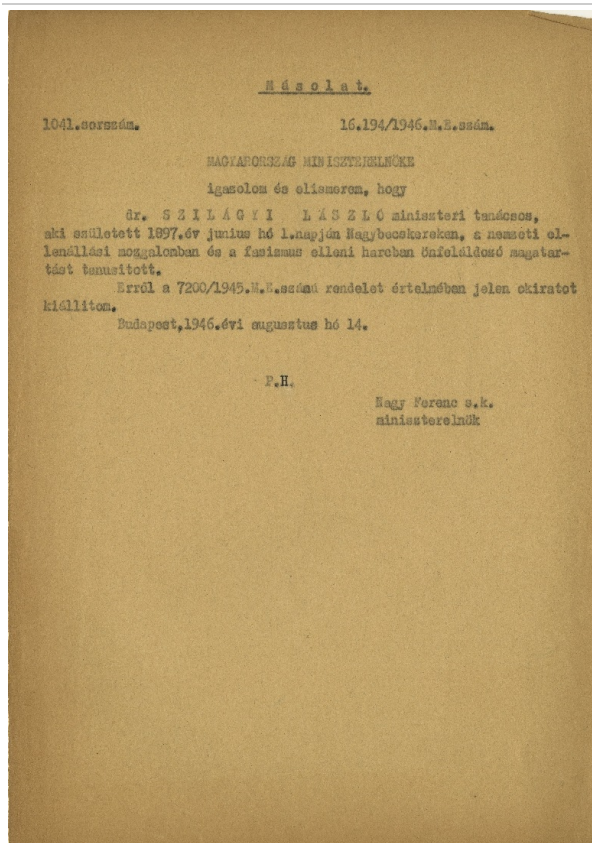
A szöveg egyes passzusaiából, nyelvezetéből világos, hogy Szilágyi a népbírói vizsgálatok, illetőleg az igazoltatásához saját maga számára szolgáló védelemnek szánta s minden módon igyekezett a védelmére felhozható körülményeket kidomborítani. Erre utalnak a saját erőit kidomborítani igyekvő kitételek, mint például a következő: „Ezzel a tevékenységgel az egész magyar zsidóság érdekében felbecsülhetetlen munkát végeztem, szociális és demokratikus érzelmeimnek már abban az időben kétségbevonhatatlan tanúbizonyságát adtam, amikor ezért - nyilvánosságra kerülés esetében - a legsúlyosabb büntetés járt volna.” Másutt pedig: „A mentesítések során hivatali hatáskörömet messze túllépve, időt és fáradságot nem kímélve, öntevékeny embermentő munkámmal minden hozzám forduló üldözöttön segíteni akartam, és ezt a lehetőséghez képest meg is tettem, ami azért állott módomban, mert alosztályvezető voltam.” Ezt a körülményt is figyelembe véve sajnálatos, hogy nem áll rendelkezésre hasonló forrás, ami alapján teljes mértékben igazolható volna, hogy a szerző minden állítása igaz, ezért megállapításait, különösen a személyére vonatkozó adatközléseket érdemes fenntartásokkal kezelni. Mégis roppant pontosnak tűnnek - mint belügyminisztériumi főtisztviselőnek - a működéssel, a mentesítési ügyek leintézésével kapcsolatos fejtegetései, amit a hozzá mellékelte, már említett igazoló levelek is tanúsítanak és hitelesítenek.

Az igazolás végső lefolytatására végül nem került sor, mert az 5000/1946. M. E. sz. rendelet megszüntette az igazoló eljárásokat, és így nem született határozat sem. Nyilvánvalóan a lehangoló mennyiségű igazolás, köszönőlevél hatása is lehetett, hogy Szilágyi 1946. május 28-án a belügyminiszterhez írott levelében kérte, hogy helyezték vissza hivatalába. Rövidesen igazolták, és július derekán visszahelyezték korábbi munkahelyi beosztásába (miniszteri tanácsos). A nagyszámú pozitív adatközlés szerepét játszotta abban is, hogy levették a kitelepítendő listájáról.

**Szilágyi László visszahelyezése korábbi állásába,
1946. július 12. (Rajk László belügyminiszter aláírásával)**

Szilágyi László rehabilitációját végül teljessé tette, hogy Nagy Ferenc miniszterelnök 1946. augusztus 14-én „a nemzeti ellenállási mozgalomban és a faszizmus elleni harcban tanúsított önfeláldozó magatartását” igazoló oklevélben ismerte el.

**Nagy Ferenc miniszterelnök igazolása (aláírás nélküli másolat)
1946. augusztus 14.**

Önéletrajza szerint tagja lett a Kisgazdapártnak is. Személyében 1950-ben egy igazi közhivatalnok ment nyugdíjba: rendszerektől és kormányoktól függetlenül látta el azt a posztot, amit a belügyminisztériumi hivatali karrier kínált. Innentől fogva szenvedélyének, a családfakutatásnak, genealógiának szentelte további életét. Magántudósi munkásságát többen értékelték, néhány tanítványa között találjuk Szuha Márton genealógust . 1952-ben az állambiztonsági szervek ismeretlen okból vizsgálati dossziét nyitottak, de hamar le is zárták . Szilágyi László 1978-ban hunyt el.

Fotó Szilágyi Lászlóról, 1976.

A forrásszöveg három példányban maradt fent: egy eredeti, ám nem véglegesített változat, amelyet szerző kézírással írt; egy gépelt, nem végleges, saját korrektúrákkal teli verzió, illetve egy végleges írógépelt példány. Az alábbiakban ez utóbbi főbb részeit közöljük, kihagyva a már említettkre való visszautaló passzusokat. A forrásszövegen túlmenően pedig az 1946 és 1950 között keletkezett, Szilágyi védelmére született, s egyben a mentőtevékenységét bizonyító nyilatkozatokból, igazoló levelekből közlünk szerény válogatást, amelyeket a visszaemlékezés sorai között helyeztünk el.

A forrást mai helyesírásnak megfelelően, az elütési hibákat kijavítva közöljük. Nem szerepeltetjük azokat a passzusokat, amelyek ismétlik a korábban leírtakat, illetve kiszedtük a zsidómentéssel össze nem függő részeket: a sárvári tartózkodás jelentős részét, valamint az ausztriai internálást követő 1945. január 14-e utáni események taglalását, amiről az olvasó a fentiekben már tájékozódhat.

Forrás

Az 1939. évi IV. t. c. meghozatala után az Országos Vitézi Szék a trianoni Magyarország területére, a felvidéki ügyek tárca nélküli minisztere a felvidéki területre, a kárpátaljai kormányzói biztos a kárpátaljai területre, a miniszterelnök a keleti, az erdélyi és a délvidéki területekre kiterjedő hatáskörrel felhatalmazást kapott arra, hogy egyes - a kiadott rendelkezések szerint zsidónak számító - személyeket a korlátozások alól mentesíthessen. E hatóságok összesen mintegy 400 mentesítő okiratot adtak ki. Ezekhez az ügyekhez a belügyminiszternek semmi köze sem volt. A mentesítési ügyekkel a belügyminiszter akkor került először kapcsolatba, amikor Sztójay Döme miniszterelnök 1944. évi április hó 19-én az 1530/81944. M. E. sz. rendelettel (Rendeletek Tára 1944. évf. 464. lap) elrendelte a mentesítő okiratoknak a felülvizsgálatát. A felülvizsgálat iránti kérelmeket május hó 15-ig kellett előterjeszteni, új kérvényeket pedig május hó 30-ig lehetett benyújtani. Az 1944. évi május hó 10-én kelt 1730/1944. M. E. sz. rendelet (Rendeletek Tára 1944. évf. 769. lap) 1. §-a (1) bekezdésének 3. pontja értelmében a mentesítés a vagyonra minden esetben vonatkozott, azonban 1. §-ának 82) bekezdése értelmében Jaross Andor belügyminiszter álláspontja szerint nem írta elő azt, hogy a házastársra és gyermekekre - 1944. évi március hó 22. napja előtt kötött házasság értelmében - feltétlenül kiterjed, ennél fogva Jaross a mentesítést ezekre számos esetben kifejezetten nem terjesztette ki.

189.881/1944
IV.a.26

Nagyméltóságú Miniszter Ur !

Nagyméltóságod azoknak a zsidóknak, akiket az 1.530/1944.M.E. számú rendelet alapján a zsidókra megállapított jogszabályok hatálya alól mentesíteni méltóztatott, a végleges mentesítő okirat kiállítására előtti olyan bizonyítványokat adott ki, amelyek szövegükből kitűnően ideiglenes jellegűek. Felvetődik ezzel kapcsolatban az a kérdés, hogy az ilyen bizonyítvány birtokosa a végleges határozat kiadása előtt vagyoni jogi szempontból tekinthető-e olyan személynek, akire az 1.600/1944. M.E. számú rendeletben előírt vagyoni jogi korlátozások már nem terjednek ki?

Meg kell jegyezni, hogy amennyiben ezeket a személyeket vagyoni jogi szempontból véglegesen mentesített személyeknek kell tekinteni, azoknak az esetről szóló zár alatt lévő vagyontárgyai feloldatnak és így vagyoni jogaik terén olyan végleges helyzet támad, amelyet - adott esetben - a zár alatt feloldása előtti állapotba már visszaállítani nem lehet.

Tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy a felvetett kérdésben állásfoglalásáról mielőbb tájékoztatni méltóztatassék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest, 1944. július 25.

Nagyméltóságú

vitéz Jaross Andor urnak,
m.kir. titkos tanácsos, m.kir. belügyminiszter

Budapest.

Szilágyi László kérelme a mentesítésekkel kapcsolatban Jaross Andor belügyminiszterhez, 1944. július 25.

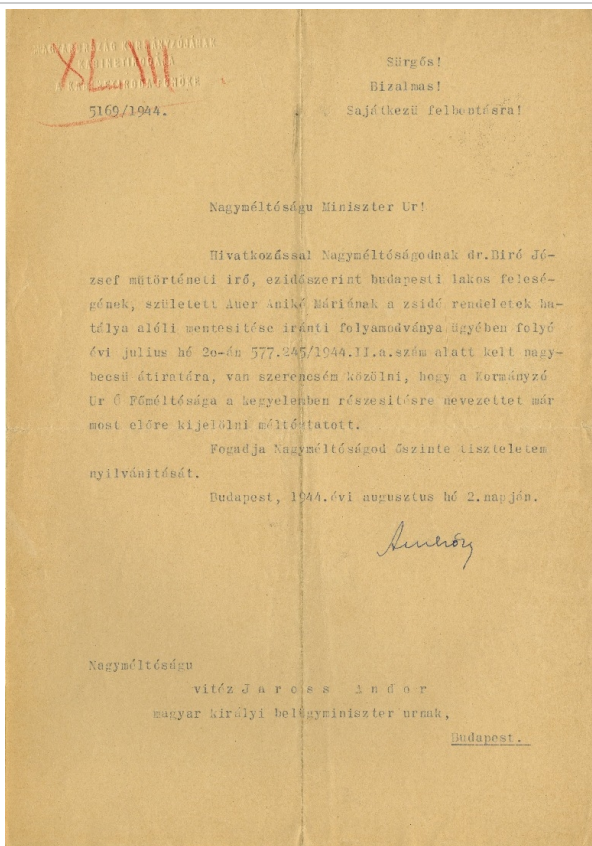
A felülvizsgálatát - az 1530/1944. M. E. sz. rendelet szerint - a belügyminiszter által kinevezett véleményező bizottság készítette elő. A bizottság elnökből, négy tagból és négy póttagból állott. A rendelet szerint a bizottság a tényállásnak és az érdekelt személy magatartásának megvizsgálása alapján tett javaslatot, s a mentesítés tárgyában a bizottság javaslata alapján a belügyminiszternek kell[ett] határozni. Ezekben az ügyekben döntési joggal egyedül a miniszter bírt, ilyen joga sem az államtitkároknak, sem az osztályvezetőnek és az alosztályvezetőnek nem volt. Ezt a jogkört a belügyminiszter annál kevésbé ruházhatta át másra, mert a javaslatételre hivatott bizottság elnöke (Endre László személyében) valóságos államtitkár volt. A bizottságot Jaross belügyminiszter az elnöki osztály útján bizalmas ügyiraton nevezte ki. A bizottság elnöke Endre László államtitkár, tagjai az Országos Vitézi Szék részéről Robogány Ede ezredes és Csörgőy László alezredes, a Felvidék részéről Rázgha Károly felsőházi tag, pozsonycsákányi lakos és Wirth Gyula rossai műépítész, Erdély részéről Boltár István és Vita Sándor országgyűlési képviselők, a Délvidék részéről pedig Nagy Iván országgyűlési képviselő és Vándor Lajos szabadkai jéggyáros voltak. A miniszter az ügyiratok kezelését a közjogi osztály feladatává tette, amely Tomcsányi Kálmán államtitkár felülvizsgálata alá tartozott, osztályvezetője Szemerjay-Kováts Dénes miniszteri tanácsos, alosztályvezetője én voltam. Az 1530/1944. M. E. sz. rendelet megjelenését (április hó 30.) követően arról értesültem, hogy a végrehajtással kapcsolatos adminisztrációs tennivalókat a közjogi osztályra bízák, amikor Szemerjay-Kováts Dénest ennek az elhárítására kértem. Majd a belügyminisztert is kértem, hogy ezeket a tennivalókat bizza más osztályra, amely kérésre azt a választ kaptam, hogy a többi osztály túl van terhelve, s ez okból szándékát fenntartotta. A javaslatételre hivatott bizottságnak Tomcsányi, Szemerjay-Kováts és én nem voltunk tagjai, abban semmiféle tisztséget egyikünk sem viselt, s véleményeket semmiféle minőségben soha alá nem írtunk. A bizottság Endre elnöklése mellett mindössze három ülést tartott május hó utolsó napjában, amelyeken az elnök a letárgyalt ügyeket kettő kivételével mind elutasításra kívánta javasolni. Álláspontját vagy úkeletű erkölcsi bizonyítvány hiányával vagy érdemtelenséggel indokolta. Az első ülés után Robogány, majd a második ülés után ő, továbbá Botár és Vita, de a bizottság többi tagja is szóvá tette előttem azt, hogy Endre méltánytalanul szigorú és saját egyéni akaratát oktrojálja a bizottságra, amire azt mondtam, hogy forduljanak a miniszterhez, és kérjenek tőle más megoldást. Amikor ezt Szemerjay-Kováts Dénesnek jelentettem, ő mindenben helyeselte álláspontomat. A harmadik ülés után Jaross előbb Endrével, majd Tomcsányival, Szemerjay-Kováts Dénessel és velem közölte, hogy a bizottsági tagok felkérésére, s a velük történt egyértelmű megállapodás alapján az elnökséget ő maga átveszi, s az egyes kérelmek felett a bizottsági tárgyalás alkalmával nyomban dönt. Egyben a vidéki tagok kérésére, akik az előrelátható sok ülésen nem lehetnek jelen, hozzájárult ahhoz, hogy javaslataikat neki írásban adják át, ezért elrendelte, hogy az iktatókönyvek és ügyiratok ezeknek állandóan rendelkezésre álljanak. Endre azt a kifogást emelte ellenem, hogy mentesítésért folyamodókkal - az ő szavai szerint - »atyafiságosan« bának, mert a hozzám bejőni szándékozókat fogadtam, s nem követtem azt a szellemet, amely a hivatali szoba ajtajára azt írta ki, hogy „zsidó ügyben senkit nem fogadok”, s a hivatali asztalon elrejtett céltáblán feltűnő helyen egy könyvet helyeztet el azzal a jól olvasható címmel, hogy „a zsidók érdekében eljárók névjegyzéke”. Ezért a hivatalomban lebonyolódó felforgalom erős korlátozása és a mentesítésért folyamodók ügyintézésének megnehezítése céljából az épületben való mozgást Endre olyképpen szabályozta, hogy a zsidó ügyfeleket a kapualjon keresztül csak az udvarra engedte bemenni, tehát a minisztérium épületéből kitiltotta, s mindezt a kapubejáratnál elhelyezett asztal mellett szolgálatot teljesítő detektívekkel és a kapualjba állított rendőrökkel ellenőriztette. Az ellenőrzés foganatosítása céljából az épületbe az összes ügyfelek közül csak azt engedték be, aki a rendelkezésre álló küldöncök útján előzetesen írásbeli engedélyt kapott arra, hogy bemehet és fogadják. Ettől kezdve a mentesítésért folyamodók ügyeiben való felvilágosítás adására Borbély Endre és Kerekes András fogalmazókat küldtem ki szolgálatára az udvarra, s aki a folyamodók közül velem személyesen óhajtott beszélni, azoknak az írásbeli engedélyt minden esetben megadtam. Jaross az egész anyagot előlrol tárgyalta. Elnöklése mellett körülbelül 15 ülésben mintegy 2000 ügyet tárgyalt le. Robogány mindig jelen volt az üléseken, a többi tag részben vagy jelen volt, vagy Jarosshoz írt levélben fejezte ki óhaját. A tényállásnak és az igazoló adatoknak a leírását a bizottság és a miniszter részére előadók készítették elő, akik a székesfővárostól, az OTI-től és a MABI-tól lettek berendelve. Ezeknek munkáját a hozzám állandóan beosztott Hunyady Gyula miniszteri titkár, s az időnként ott dolgozó Ajtay Gábor miniszteri osztálytanácsos, Sitkay Károly miniszteri segédtitkár, Nagy Valér rendőrfőtanácsos, Jakó Károly rendőrkapitány, Máthé Sándor rendőrkapitány vagy Pulay István rendőrfogalmazó vizsgálták át és írták alá. Az állandóan nálam működő Nemák Károly OTI fogalmazó a főpolgármester és a főispánok kiértékelését végezte, Borbély Endre és Kerekes András OTI fogalmazók pedig a folyamodóknak ügyeikről adtak felvilágosítást. A beérkezett kérvények közül feldolgozás céljából először a felülvizsgálat irántiak, majd pedig azok lettek kiválasztva, amelyek a rendeletben megkívánt feltételeknek alakilag megfeleltek. Incze Antal, az orvosi munkaerők felhasználásának kormánybiztosa Jaross hozzájárulásával a folyamodó orvosok kérvényeit kiválasztotta és hivatalába átvitette azzal az indokkal, hogy ő kívánja kijelölni a mentesítésre érdemeseket. Ezeket a kérvényeket Incze Antalnak állásától történt felmentése után elintézetlenül küldték vissza.

Jaross előtt Robogány, aki a bizottsági üléseken minden alkalommal jelen volt, az Országos Vitézi Szék által adott mentesítési ügyekben előterjesztett felülvizsgálati kérelmekből és az új kérvények közül a katonai vonatkozással bíróktól a tényállást és az igazoló adatokat maga olvasta fel. A hozzám forduló bizottsági tagok és folyamodók, továbbá Apor István miniszterelnökségi miniszteri tanácsos, Apor Vilmos győri püspök, Bereczky Albert államtitkár, Bibó István miniszteri osztályfőnök, Csathó Kálmán író, Csiki Gábor unitárius esperes, Dániel Sándor miniszteri osztálytanácsos, Gorzó Nándor, Pest vm. [vármegye] Nemzeti Bizottságának ügyvezető társelnöke, Halász Károly miniszteri osztályfőnök, Haypál Béla ref. lelkipásztor, Horváth Béla államtitkár, Kotzig Károly hírlapíró, Kortsáros Zoltán belügyminiszteri titkár, Révay Tibor jezsuita Manréza-igazgató, Verolino Gennaro vatikáni követségi ügyhallgató stb. által tőlem kért ügyekben tényállást, és az igazoló adatokat Jaross előtt magam olvastam fel, nehogy elutasítsa. Így - bár nem minden ügyben, de sok esetben - eredményt értem el, s számos olyan ügy is kedvező befejezést nyert, amelyet Jaross korábban már elutasított. A többi ügyet a miniszter előtt Ajtay és Bitkay ismertették. Tomcsányi és Szemerjay-Kováts az ügyintézés felől nálam érdeklődtek, nekem utasításokat adtak, azonban a miniszter előtti eljárásról távol tartották magukat. Jaross az ügyekben a tényállásnak ismeretében döntött, s döntését az ügyiratra nyomban saját kezűleg rávezette. Jaross a tárgyalások során 580 folyamodót mentesített. Júliusban megtámadták előttem azt, hogy sokat mentesít, ekkor a létszámról pontos tájékoztatást kért, majd egy késő éjszakáig tartó ülésen egy csomó ügyet letárgyalt, s a tárgyalással azzal rekesztette be, hogy mentesítési ügyekkel többet nem foglalkozik. Jaross eljárása jogszabály-ellenes volt, mert minden ügyben a döntést a miniszternek kellett meghozni, ez okból a további tárgyalást szorgalmaztam, ezt azonban nem vette tekintetbe. Ezután kérésre még két rövidített ülést tartott, majd egy harmadik ülés időpontját kétszer is

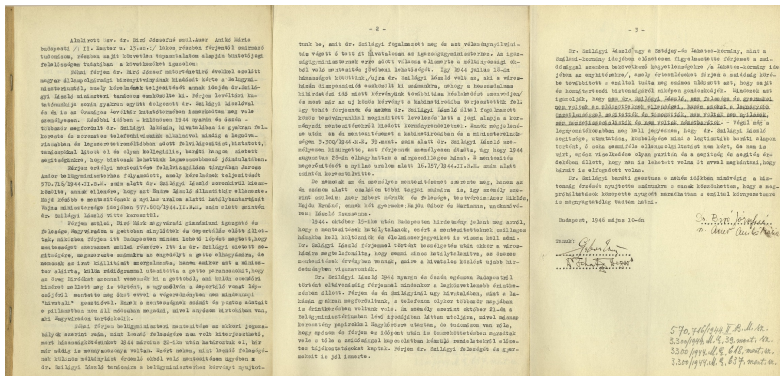
kifűzte, amit végül nem volt hajlandó megtartani. Erre az ülésre előkészített ügydarabokat mindkét alkalommal felküldte a miniszter tanácskozó szobájába, de azok onnan az ő utasítására döntés nélkül, elintézetlenül küldettek vissza. Robogány mindkét esetben felette [felettébb] méltatlankodott az ülés meg nem tartása miatt, Pataky Tibor és Balla Pál pedig nagyon nehezmenyéztek, hogy Jaross egyebek között olyan ügyeket sem volt hajlandó tárgyalni, amelyeknek teljesítését ők kérték. Jaross a támadásokat úgy akarta kivédeni, hogy az általa már megadott mentesítések felől a főispánokat utólagosan vélemény-nyilvánításra hívta fel, a kedvezőtlen vélemény esetében szándékában volt azokat visszavenni. A főispánok mintegy kétszázon felüli ügyekben [!] a visszavonulást javasolták, ezekkel a javaslatokkal azonban augusztus hó 8-án bekövetkezett lemondása miatt nem foglalkozott. Augusztusban tudomásul vette azt az intézkedésemet, amely szerint azokat a kérelmeket, amelyeket ő nem teljesített, a közjogi osztály segédhivatala a jelentkező folyamodóknak visszaadja azzal az utasítással, hogy kegyelmi kérvénnyel forduljanak a kormányzóhoz, és azt a kabinet irodában nyújtsák be, mert a kormányzó is fel lesz ruházva a mentesítés jogával. Ugyanekkor elrendelte azt, hogy amennyiben a kormányzó olyanoknak is adna mentesítést, akiket ő már mentesített, abban az esetben ezeket a belügyi mentesítettek sorából törölni kell.

A Jaross által megadott mentesítésekről Nemák Károly fogalmazó, utasításomra a főpolgármestert, illetve a főispánokat távbeszélőn nyomban hivatalosan értesítette, azzal, hogy a határozatot haladéktalanul közöljék az érdekeltekkel, s amennyiben már gettóban, gyűjtőtáborban vagy deportált vonatot lennének, abban az esetben azonnal intézkedjenek kiengedésük iránt. A mentesítettek az én aláírással mentettek, vagy a főispánoktól kaptak igazolványt. Bonczos Miklós belügyminiszternek jelentettem az eddigi eljárást, és figyelmeztettem arra, hogy az 1530/1944. M.E. sz. rendelet értelmében a döntést minden ügyben a miniszternek kell meghozni. Erre azt felelte, hogy ez az egész dolog Jaross hagyatéka, ezzel ő nem foglalkozik, hanem majd beszél Jarossal aziránt, hogy antedatálva fejzeze be a tárgyalást. Egyébként ő is tudomásul vette azt az intézkedésemet, melynek értelmében a közjogi osztály segédhivatala a jelentkező folyamodóknak irataikat és a kegyelmi kérvény benyújtása végett őket a kabinetirodához utasítja.

Az 1944. évi június hó folyamán Bíró József - a mentesítettek egyike - és menyasszonya, Anár [Auer] Anikó Mária a leendő feleségnek különös méltánylást érdemlő okból való mentesítése ügyében a belügyminiszterhez fordultak, amely beadványukat én fogalmaztam, és azt 1944. évi június hó 28-án 576.981/1944. II. B. M. sz. alatt vélemény-nyilvánítás végett én tettem át az igazságügyi miniszterhez. Az igazságügyi miniszternek arra 1944. évi július 15-én 45.800/1944. I. sz. alatt adott válasza elismerte a különös méltánylást érdemlő okból való mentesítés jövőbeni lehetőségét. Bíró Józsefnek és menyasszonyának általam fogalmazott közös beadványával megindított ez az iratváltás lett az alapja a kormányzói mentesítésekről az 1944. évi augusztus hó 21-én kelt 3.040/1944. M. E. sz. rendeletnek (Rendeleték Tára 1944. évf. 1632. lap, Budapesti közlöny 1944. évf. 189. sz.).

Ambrózy Gyula, a kormányzó kabinetfőnökének levele Jaross Andor belügyminiszterhez Bíró József és Auer Anikó ügyében, 1944. augusztus 2.

Bíró Józsefné sz. Auer Anikó tanúvallomása Szilágyi László mentő tevékenységéről, 1946. május 10.

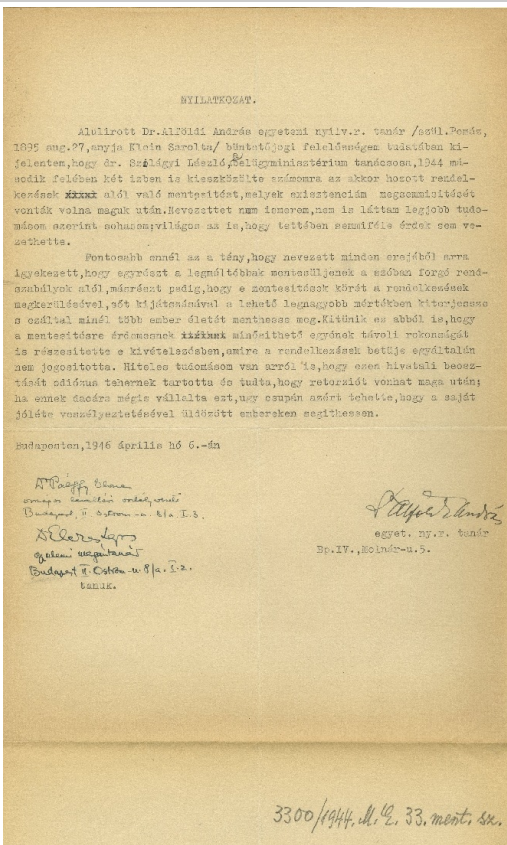
A kormányzó által engedélyezett mentesítés a házra és a gyermekre csak abban az esetben vonatkozott, ha azt ezek külön személyükre szóló okiratban szintén megkapták. Vagyona külön kellett kiterjeszteni, ez azonban egy esetben sem történt meg. Ezeket az ügyeket a miniszterelnökség elnöki osztálya intézte. Ezekhez a mentesítésekhez a belügyminiszternek semmi köze sem volt. Hunyady Gyula miniszteri titkárrá, továbbá a székesfejvárosi, az OTI-tól és a MABI-tól és a belügyminiszteriúmba berendelt munkaerőket Bonczos a miniszterelnökségre küldte át, hogy ott a gyors feldolgozásban segítsenek, amiért ott külön munkadíjat kaptak. A kérvényeket a kabinetirodában kellett benyújtani, a mentesítendőket ott jelölték ki, és ezeknek az iratait onnan tették át a miniszterelnökségre. A hozzám intézett kérésekre a kabinetirodában sok ügy kedvező elintézését kieszközöltem, amiben főleg Borbély endre fogalmazó és Marton Béla kabinetirodai segédhivatali

igazgató volt segítségemre. A mentesítéseket a miniszterelnöknek a minisztertanács hozzájárulása után tett előterjesztésére a kormányzó legfelsőbb elhatározással engedélyezte, s az okiratokat a miniszterelnökség részéről Balla István osztályfőnök írta alá. Az ügymenetet, annak rendjét és az ügyfeleknek az épületben való mozgását Huszovszky Lajos, majd Fáy István államtitkárok és Szép László osztályfőnök szabályozták. A kormányzó október közepéig mintegy 8000 személyt, tehát körülbelül 2000 családot mentesített, ezek közül október hó 15-ig 6996 személy részére állítottok ki okiratot. A miniszterelnökségre október 15-én betelepedett német SS katonák és nyilasok ezeket az iratokat teljesen széthányták.

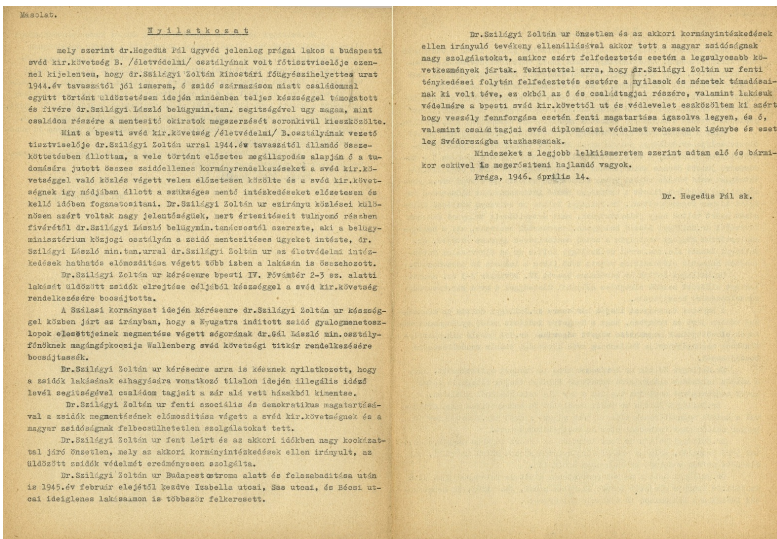
Az 1944. évi október hó 11-én kelt 3670/1944. M. E. sz. rendelet (Budapesti közlöny 1944. évf. 235. szám) szerint az 1942. évi XIV. tc. 6. §-ának (1) bekezdése alá eső lelképásztörök és papi jellegű tanárok, valamint az 1914-1928. évi háború 50 %-os hadirokkantjai, továbbá a katonai érdemeik (kitüntetésük) folytán honvédelmi miniszteri kivételező okirattal ellátott személyek - mindezek házastársukkal és gyermekeikkel együtt - ugyancsak mentesítést élveztek.

Október hó 15-én este a budapesti rádió bemondta Kovarcz Emil nyilas miniszternek azt az önkényes rendelkezését, hogy az összes mentesítés hatálytalan, amit az újságok is megírtak. Ezt a székesfővárosban hirdetőnyelben közölték azzal, hogy a mentesítettek csillagos házakba kell költözni, és élelmiszerjegyeiket be kell csomagoltatni. Dr. Bíró Józseffel - a mentesítettek egyikével - történt beszélgetés után a polgármesteri hivatalnak és a székesfőváros illetékes ügyosztályának távbeszélőn azonnal megmondtam, hogy nincs semmi sem hatálytalanítva, és minden mentesítés érvényben van. Erre a hirdetőnyel újabb hirdetőnyelben visszavonták.

Október hó 16-án délelőtt Gál Csaba és Bodonyi György a kíséretükben megjelent fegyveres nyilas csapattal a belügyminisztériumot átvették az azt előbb megszálló dr. Veiss [] Lajos német SS őrnagytól és katonáitól. Gál Csaba ezután Bodonyi György nyilas pártmegbízottat, a személyi ügyek vezetőjét erőszakkal behelyezte az elnöki osztály vezetőjének hivatali helyiségébe Bodonyi György hét-nyolc minisztériumi főtisztviselőt egyenkint hivatott és letartóztatott, a fegyveres nyilasokkal az egyik földszinti szobába kísértetett. Ezután engem rendelt magához, és azt közölte velem, hogy tüzetesen meg fogja vizsgáltatni a zsidók mentesítési ügyeiben való szerepemet, ezért a közjogi osztály mentesítési iktatóhivatalából és irattárból kiült, azt lezárta, lepecsételteti eléje állandó rendőrszemeltetést állított. Ezt követően géppisztolyos nyilas pártbiztosokkal nyomban végrehajtották a hivatal lezárását és a rendőrszemeltetést felállítását, amely aktuálisan nekem jelen kellett lennem. Ha Bodonyinak ideje marad végrehajtatni ezt a vizsgálatot, az a mentesítettek, továbbá tisztviselőtársaimra és reám a legnagyobb veszélyt jelentette volna, mert, ha nyilasok feltétlenül súlyos bűnnek minősítették volna azt, hogy a május 30. után elkészen benyújtott kérvényeket a tárgyalásból nem vontam ki, a kedvezőtlen főispáni felterjesztések ellenére a mentesítések hatálytalanítása iránt semmit sem tettem és számos családon segítettem, amit az ott lévő sok meleg hangú köszönőlevél igazolt.

Alföldi András egyetemi tanár, ókorkutató köszönőlevele, 1946. április 6.

Hegedűs Pál ügyvéd, a Svéd Kir. Követség B (életvédelmi) ügyosztályának főtisztviselője nyilatkozata, 1946. április 14.

Dr. Szilágyi László belügyminiszeri tanácsosnak a zsidómentesítési ügyekben való magatartásáról, személyes tapasztalásból, a következőket tudom:

Néhál feleségemnek, Cs. Aczél Ilonának, a Nemzeti Színház egykori Országos tagjának testvérhuga, Alter /Aczél/ Margit, János belügyminiszterhez fordított mentesítésért. Egyébként 1944 június 14-én felkérésem hivatalában Dr. Szilágyi Lászlót, kit addig személyesen nem ismertem. Megértő részvétellel hallgatta meg kérésemet s annak ellenére, hogy a mentesítés mellett felhozott indok nem felelt meg annak, amit a rendelet megkívánt, habonds nélkül megígérte, hogy megpróbálja a miniszternél a kérés kedvező elintézését kieszközölni. Ez meg is történt és sógornőm a mentesítési okiratot június 16-án 573.986/1944 II. B. M. szám alatt már meg is kapta.

A Szilási-uralom alatt sógornőm Márkus Emilia művésznő házában talált menedéket, ott azonban a nyilasok megtalálták, elhurcolták és igazolványt eltértek. Erre ismét Dr. Szilágyi László segítette rajta. Újból kéri az okiratot másodpéldányban, hogy sógornőm, kinek sikerült a nyilasoktól megszöknie, addig se álljon mentesítési okirat nélkül, míg ő ennek a János-féle mentesítésnek a megértesítését. Vajna miniszternél 577.600/1944. II. B. M. szám alatt keresztül tudta vinni.

Dr. Szilágyi László mindezt minden ellenszolgáltatás nélkül, hivatalos óráin kívül is és lakásán is mindenkor rendelkezésre állva, a legszívesebb készséggel és nyilvánvaló segíteniskészséggel teljesítette, amit eskü alatt is kész vagyok bizonyítani.

Budapest 1946. június 11.

Előttünk, mint tanúk előtt:

Halász Péter
Alter. (Közöl) Margit

Csathó Kálmán
író
/Budapest XII. Hildokuti ut 58. /

573.986/1944. II. B. M. szám

Csathó Kálmán író igazoló levele, 1946. június 11.

NYILATKOZAT

Alulírottak, mint a Budapest, II. ker. Kunfi Zeigmond u. 7. számú bérház lakói igazoljuk, hogy legjobb tudomásunk szerint e házban lakó dr. Szilágyi László miniszeri tanácsos, aki joghatáryn kívüli igazoltató és eszázszorint a belügyminiszterium törvény-előkészítő osztályán teljesít szolgálatot, valamint felesége és gyermekeik - ezek sorában feleségének néhai első férjétől született Ybl Magdolna /Férj. Valkov Elemérné/ nevé leánya - 1952. évi november hó 5-óta ezen bérház III. emelet 22. ajtószámú lakásában laknak.

Legjobb tudomásunk szerint igazoljuk, hogy dr. Szilágyi László, valamint felesége és gyermekeik - közöttük Ybl Magdolna - , sem a nyilas partnak, sem pedig más fasiszta jellegű partnak, szervezethez és mozgalomnak tagjai nem voltak, ugyszintén nem voltak valke-bundisták sem, s németbarát vagy jobboldali propagandát nem írtak. Politikai tekintetben mindenkor kifogástalan magatartást tanúsítottak.

Legjobb tudomásunk szerint igazoljuk azt, hogy az 1944. év a zsidó származásúak üldözése idején ilyen egyének majdnem magunként magfordultak dr. Szilágyi László lakásán, akiknek akkori észleléseink szerint Szilágyi és családja mindenkor készséggel és önzetlenül segítettek, s Szilágyi László számos üldözöttet megmentett a deportálásól. Dr. Szilágyi Lászlót, valamint feleségét és gyermekeiket - közöttük Ybl Magdolnát - ezen tevékenységükért az akkori budapesti svéd követ evéd díjlapjával ruházta fel és az üldözötték részére is adott u.n. Schütz-Pass-al látta el, hogy szükség esetén svéd diplomáciai védelmet vehessenek igénybe. Szilágyinak és családjának most változot tevékenységük miatt az u.n. Szilási-kormány idejében Budapestről el kellett menniök, s ide 1946-ban tértek vissza. Politikai magatartásuk - ideértve Ybl Magdolna magatartását is - azóta is korrekt és kifogástalan.

Budapest, 1946. évi október hó 11-én.

Stromfeld Aurélie
Közösi László
Öz. Neuzselder István

Stromfeld Aurélie
Öz. Neuzselder István

Közös köszönynyilatkozat, amelyben többek között özv. Stromfeld Auréline igazolja az embermentést, 1948. október 11.

Közöségi Számok és Feljegyzések...
Igen, dr. Szilágyi László ur volt az egyetlen, aki bíróságot
vala, szerződési eljárást követve és majd később, már meg-
számlázva, azt a nyilvánvalóan 1000000 Ft-ot is, de az ő
díjazásáig azóta is mindig megmaradt.
Becsléses ártalom...
Budapest, 1946. április 18.
T. szent István utca, 3. IV. sz.
542.735/1944.II.R.M. sz.
3300/1944.II.R. 486. sz. ut.

Rózsahegyi Kálmán színművész nyilatkozata Szilágyi László embermentő munkájáról, 1946. április 18.

Nyilatkozat.
1944-ben Felkeresett én Szilágyi László belügy-
miniszeri tanácsost, mint teljesen idegen ismeretlen, és
előadtam neki, hogy 80 ezretől 100 ezerig Dr. Arányi
Gusztávval szül. László Malvin nem kültözött csillagos kán-
ba, hanem lakásukba rejtőztek, botos, járók sem tudták, Sirva
körtén Dr. Szilágyi Lászlót, a teljesen ismeretlen hivatal-
nokokat, hogy édesanyja és a szintén nálunk rejtőző nő-
vére Dr. Arányi Erzsébet számára szerezze meg a bel-
ügyminiszeri mentességet.
Dr. Szilágyi László halha figyelmeztetett, hogy ké-
mek vessik körül, kiket tettek, hogy milyen adatok a szük-
ségesek, és hogy milyen protekciókat vegyek igénybe, és ne-
ha a megkívánt iratokkal és igazolásokkal nem rendel-
keztünk 577.603/1944.II.R.M. szám alatt anyja és minden
gyermeké számára, teljesen önzetlenül kiadta nekem a
KOR belügyminiszterénél a mentességet.
Szülői kormány idejében Vajna Géhez belügyminis-
terisége idején Dr. Szilágyi László teljesen önként ki-
adta, hogy 577.600/1944.II.R.M. számmal ez a mentesi-
tés megerősítették.
Ezzel megerősítette életét anyámnak és két sóvércsnek.
Utóbbit a nyilások 1944. dec. 13-án elmozdították, de az
újabb megerősített mentesítést figyelmebe véve, 48 órai
fogság után szabadon bocsátották.
Budapest, 1946. júl. 8.
Fentieket igazoljuk mint
tanúk:
Dr. Huszka Jenőné Arányi Mária
Lakó Béla
Arányi Gabriella

Dr. Huszka Jenőné Arányi Mária nyilatkozata, 1946. július 8.

N y i l a t k o z a t .

Az 1944 évben a zsidó származású családok üldözése idején számos egyén érdekében részben levélben, részben személyesen dr. Szilágyi László miniszteri tanácsoshoz fordultam. Szilágyi László minden ügyben készséggel volt segítségemre. Kedvező döntéseket ért el, a hátrózatokat nyomban elkészítette és azokról engem telefonon értesített, hogy a hátrózatok átvételének lehetőségét az érdekeltekkel haladéktalanul közölhessem. Ezt kétségen kívül észérettette, hogy a folyamodók mielőbb elhagyhassák a csillaggal megjelölt házakat.

Budapest, 1946. évi május hó 15.-én.

Bereczky József

Bereczky Albert nyilatkozata, 1946. május 15.

N y i l a t k o z a t

Miniszteri jogi felelősségen tudatában igazolom a következőket:

Dr. Szilágyi László, belügyminiszteri tanácsos már 1942-ben segítségemre volt, amikor Paduch Béla (lakik: IV. Sashegy-úton 15-B/2) zsidó származású felesége részére állampolgársági bizonyítványt igénybevettem. Paduch Béla, aki MABE igazgató, senkiféleképpen nem tudott felesége ügyében előjárni, ezért kértam és, aki Paduch Béla felesége nem voltam, Szilágyi László segítségét. Kérésre dr. Szilágyi, aki az állampolgársági ügyekben semmi köze nem volt, díjaztunk az illetékes osztályra. Ekkor és ott az előző teljesítményemért Paduchék érdeklődésben interpelláltak, tette ezt Szilágyi László abban az időben, amikor a belügyi tisztviselőknek már minden interpelláció zsidó ügyekben a legutóbbiban tiltva volt.

1944 április hónapban Károlyi keltett bizonyítvány, amelyben anyam számára miatt kivételként kértam a zsidó törvények alóli. Ebben az időpontban a sajtóközvetítésben megjelent lapot a kormány már betiltította, amíg a sajtóközvetítés kiadották és novembert a László bizonyítványt. Károlyi-Berkes Miklós a német Gestapókat adott át. Ezzel rendelkezők helyettesében Paduchék általól és egy másik barátomtól észrevesztettem valójában tárgyat tartalmazó igazolásokot, mindez alapján mentesítésemet kértam. Szilágyi László tudott arról, hogy igazolással valószínűleg annak idején, hogy Berkes azkor bizonyítványt már elkészítette, Szilágyi mégis keresztelítette, hogy a mentesítést megkapjam. Ekkor egyeztettem azokkal levélben lakunk - Szilágyi Sashegy-úton 7, és Sashegy-úton 6 alatt - a kora reggeli, vagy a késő esti órákban keresztelték az egyet és egy látogatásom alkalmával Szilágyi László személyesen a mentesítésemre, hanem az egész aztát hozta a belügyminiszteri tanácsból, hogy a valószínűleg azokat is elvitték. Ekkor lelkiztemmel mondtam, hogy Szilágyi László felvilágosított, majd a jogsága nélkül az interpellációt és a deportálást nem kerülhetem volna el. Szilágyi László a nyilas időkben tovább is a régi barátom, felesége, lánya és fia, akik aránytalanul megaláztatottak voltak, sajnos naponta baráti látogatásra jöttek át és azaz, hogy egy aktív miniszteri tanácsos és családja szoros barátságot tartott fenn velünk, minden zsidógyűlölet eltereltől rólam.

1944. augusztus hónapban szomszédom, Fischer János a Kereskedelmi Bank re-
visora, közölte velem bizalmasan, hogy ő zsidó származású és hogy 80 éves apjával - egy nyug. törvényeségi tanácsoséval - és testvérével együtt elvesztették addigi mentesítésüket. Szilágyi László tette a segítséget és néhány napot belül a neki teljesen ismeretlen család részére öt mentesítő oklevelet készített.

szil. Szilágyi a mai napig nem ismeri Fischerét, mert minden személyes hírlát elhárított.

Amikor Szilágyi László 1944 novemberben kitűzött rendeletet kapott, hosszasan tanulmányozta, elgondolt, hogy-e az unatkozások. Foglalt arra az elhatározásra jutottunk, hogy senkinek sejtés és családja, hanem az általa mentesített emberek érdekében továbbra is kell, hogy szolgálatban maradjon, mert a nyilasok már egymást fogták ellene. Ha Szilágyi László akkor az elutasított rendeletnek nem tett volna ellentétet, akkor elhatározottam lett volna, hogy az általa készült mentesítési ügyeket az utasítottak volna felül. Ebben az esetben nagyon sok ember került volna bajba és ezért határozta el magát Szilágyi arra, hogy bármilyen menjen.

Dr. Szilágyi László az életét és egészségét megmentette. Baráti és emberi jóságát csak nem tudom meghatározni. Természetes kötelességemnek érzem, hogy Szilágyi László igazolása ügyében bármilyen fórum előtt esek alatt vallomást tegyek.

Budapest, VI. Sashegy-úton 95
1946. május 14.

Eltűntek mint annak előtti:

Fabri Károly

v. felülele mentesítési, kormánybiztosai magától

Fabri Károly tanúvallomása, 1946. május 14. A nyilatkozatban említett Paduch Béla maga is mentett zsidókat, amiért 2003-ban megkapta az izraeli Yad Vashem Világ Igaza kitüntetését [2]

N y i l a t k o z a t .

Alulírott dr. Germán Tibor egyetemi magántanár /IV. Fejér György u.10./ mentesítésért 1944 júniusában folyamodtam, melyet Jaross Andor akkori belügyminiszter belső iratok hiányában és mert júniusban elkéve érkezett, elutasított. A mentesítést később - bár Endre László illetéktelen is ellenente - dr. Szilágyi László miniszteri tanszékes nag. gy. titkársággal mégis megszerezte / a mentesítés száma 576.562/1944.II.B.m., Ugyanakkor dr. Szilágyi László segített abban, hogy a kormányzói okiratot, amelyre nagyobb biztonság miatt volt szükség, sornonkívül kiírta, s nékem azonnal postán kézbesítette. /3.300/1944.II.B.322./, A belügyi mentesítés megperctetését a Szálasi kormány idejében Vajna Gábor belügyminiszterévé alatt dr. Szilágyi László - saját kezdeményezésére - 377.600/1944.II.B.m.sz. Ugyirathoz szintén keresztülvitte. Egyébként testvéreim és azok hozzátartozóinak mentesítését ugyancsak dr. Szilágyi László miniszteri tanszékes irattal és vitte keresztül 3.300/1944.II.B.122 illetéleg 763.sz. alatt.

Budapest 1946 május 15.

Germán Tibor
egyetemi magántanár

Fentiek megfizetéséről kijelentem, hogy unokafivérem, báró Weisz-Aorstenstein Jenő feleségének szül. Schey Iva mentesítését kéresemre ugyancsak dr. Szilágyi László eszközölte ki Jaross Andornál. A mentesítés száma 574.140/1944.II.B.m. Ugyanennek a mentesítésnek megfizetését Vajna Gábor miniszterévé alatt ugyancsak Szil. eszközölte ki 377.600/1944.II.B.m. alatt.

Végül kijelentem, hogy dr. Szilágyi László mindazon egyéneket, akiknek mentesítését én szorgalmaztam a belügyminisztériumban illetéleg a miniszterelnökségen, szorgotatlán barcolta fel és sornonkívül gyorsan kapták meg az ekkor nagy jelentőségű kormányzói mentesítési okiratot.

Budapest 1946 május 15.

G. Bajor Gizi
a Nemzeti Színház örökös tagja

576.562/1944.II.B.m.sz.
3300/1944.II.B.322.ment.sz.
3300/1944.II.B.322.ment.sz.
3300/1944.II.B.322.ment.sz.
574.140/1944.II.B.m.sz.

Germán Tibor orvos, egyetemi magántanár és felesége,
Bajor Gizi színművész nyilatkozata, 1946. május 15.

Alulírott, büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy 1944. nyarán egy szilárdnak minősülő házaspár mentesítése ügyében személyesen eljárkam dr. Szilágyi László belügyminiszterinéd tanszékes vérbeli hivatalában, aki igen nagy készséggel fogadott, az ügyet jóakarattal megbeszélte velem és végül az illetők a mentesítést meg is kapták.

Budapest, 1946. május 22.

Bibó István

Bibó István nyilatkozata, 1946. május 10.

Október hó 22. körül a belügyminiszter titkári hivatala távbeszélőn Szemerjay-Kováts Dénest kereste, mivel ő beteg volt, engem utasítottak, hogy délután öt órakor a külügyminisztériumban egy érkekezleten jelenjek meg, amelynek helyét a külügyminisztérium kapusa fogja közölni. Délután a kapus egy osztálytanácsoshoz irányított, aki közölte velem, hogy Szálasi Ferenc miniszterelnök elfoglaltsága miatt csak hat órakor érkezik és az érkekezlet tárgya a mentesítések további életben tartása. Ekkor tudtam meg azt, hogy Szálasi tart érkekezletet. A rendelkezésemre álló egy óra alatt átgondoltam azt a helyzetet, amelybe a hivatal lezárása révén kerültem, s elhatároztam, hogy a Jaross által megadott összes mentesítések érvényben tartását feltétlenül kiküzdöm, mert csak így lehet reményem a Bodonyi-féle vizsgálat elmaradására. Az érkekezleten Vajna Gábor, Kemény Gábor és Kovarcz Emil nyilas miniszterek, a miniszterelnökség s az érdekelt minisztériumok képviselőjének jelenlétében Szálasi először a budapesti gettó felállítását és a külföldi követségek által védlevelekkel ellátott személyek külön házakba költöztetését

rendelte el. Ezután a lelkipásztorok és papi jellegű tanárok, valamint az 50%-os hadirokkantak, továbbá a katonai érdemeik (kitüntetésük) folytán honvédelmi miniszteri kötelező okirattal ellátott személyek és családtagjaik mentesítését - akiknek érdekében a vallás- és közoktatásügyi minisztérium és a honvédelmi minisztérium részéről senki sem emelt szót - teljesen megszüntetni rendelte. A Jaross által mentesített 580 ügyet Szálasi előbb megszüntetni kívánta, majd felülvizsgálat útján le akarta csökkenteni, azonban közel egy óráig tartó részletes ismertetésem és indokolásom után sikerült elérnem azt, hogy ezeket teljes egészükben érintetlenül hagyta. Természetesen elhallgattam azt, hogy Jaross nemcsak felülvizsgált ügyeket erősített meg, hanem új kéréseket is teljesített, továbbá elhallgattam azt is, hogy a főispánok mintegy kétszázon felüli ügyben kedvezőtlen jelentést tettek, és a mentesítés visszavonását javasolták, ezáltal 580 családot - mintegy 2300 személyt - vagyónával együtt megvédtém. A kormányzó által mentesítetteknek Szálasi a felülvizsgálatát határozta el azaz az indokollással, hogy mivel a belügyminiszter által adott mentesítéseket érintetlenül hagyta, ennél fogva az előző államfő által mentesítetteknek egy részét is meghagyja - ezek létszámát 10%-ra, tehát 8000 személyről 800 személyre való csökkentését rendelte el, mert a miniszterelnökség képviselője nem tudta megvédeni őket. Szemerjay-Kováts nagyon meg volt elégedve az egyedül általam elért 100%-os eredménnyel. Így a belügyi mentesítések felülvizsgálatának elhárításával sikerült elérnem a kilátásba helyezett vizsgálat elmaradását.

Szálásnak ezen az értekezleten tett rendelkezése szerint az 1944. évi október hó 25-én kelt 3790/1944. M. E. sz. rendelet (Budapesti Közlöny 1944. évf. 247. sz.) a lelkipásztorok és papi jellegű tanárok, valamint az 50%-os hadirokkantak, továbbá a katonai érdemeik (kitüntetésük) folytán honvédelmi miniszteri kivételező okirattal ellátott személyek és családtagjaik mentesítését teljesen megszüntette.

Az 1944. évi október hó 25-én kelt 3780/1944. M.E. sz. rendelet (Budapesti Közlöny, 1944. évf. 247. sz.) a kormányzó által mentesítettek felülvizsgálatát rendelte el azzal, hogy azt 1944. évi november hó 15-ig kell teljesíteni, amely határidő után a mentesítések igazolásául csak a megerősítő okirat szolgál. Az 1944. évi október hó 25-én kelt 3800/1944. M. E. sz. rendelet (Budapesti Közlöny, 1944. évf. 247. sz.) a felülvizsgálat foganatosítására a belügyminisztert jelölte ki. A következő napokban Vajna Gábor nyilas belügyminiszter elrendelte a névjegyzék elkészítését, és közölte velem, hogy a kormányzói mentesítések közül általa megerősítendő létszámát a Szálasi által engedélyezett 800 személy helyett 400 személyben állapítja meg. Egyben lediktált a miniszterelnök-helyetteshez és az egyes miniszterekhez szóló átiratot azíránt, hogy két napon belül közöljék, vajon szakismeretüknel fogva és általában a kormányzói mentesítettek közül, kiket javasolnak megerősítésre. A miniszterelnök-helyettes és a miniszterek - Budinszky László, Kemény Gábor és Reményi-Schneller Lajos kivételével - senkinek a megerősítését nem javasolták. Vajna ezt a felhívást Kultsár Istvánhoz, az értelmiségi munkanélküliség ügyeinek kormánybiztosához is megküldte, aki válaszában azt kérte, hogy a döntés kiadása előtt észrevételeinek megtevéle végett a miniszter a megerősítésben részesítendő névsorát rövid úton küldje meg neki. Az állapotban, mert a német SS katonák és a nyilasok azokat teljesen széthányták, ezért Szemerjay-Kováts Dénessel egyetértve csak az iktatókönyv és jegyzékek alapján készíthetünk névsort. A kormányzói mentesítettek közül azokat a személyeket és családtagjaikat vétettük névsorba, akikről megállapítható volt, hogy két jogcímre is mentesítve voltak, amit most Szálasi rendelkezése következtében egyszerre veszítettek el, tehát a honvédelmi miniszteri kivételező okirattal ellátottakat, továbbá a közéleti embereket. Így 523 nevet tartalmazó névsor keletkezett, melyre Vajna azt mondta nekem, hogy Kultsár István kormánybiztossal nézessem át, mert akiket Kultsár kihűz, azokat ő nem erősíti meg, majd a létszámot 400 személyre csökkentsem, s így vigyem hozzá vissza az ügyiratot. Kultsár 22 személyt kihűzött, ennek folytán 501 név maradt meg. Az 501 nevet tartalmazó 16.157/1944. B. M. sz. ügyiratból én senkit sem hagytam ki, hanem azt Vajnához változtatlanul küldtem be Nemákkal, aki a kiadmányozást 1944. évi november hó 13-án utasításom szerint kihagyás nélkül kieszközölte. November hó második felében Vajna titkára telefonált, hogy Nemák Károly és én a minisztert kísérjük el a királyi palotába. Útközben mondta el Vajna, hogy Szálásnak Kemény panaszt emelt ellene, mert a kormányzói mentesítettek közül nem erősített meg 800 személyt, és általában erős kézzel nyúlt a zsidókérdéshez, s ezért kell most kihallgatásra mennie. Minket azért vitt magával, hogyha a kiadott rendeletekről felvilágosításra lesz szüksége, abban az esetben ott legyünk. Ekkor Vajnáat arra próbáltam rábeszélni, hogy a 3780/1944. M. E. sz. rendeletnek megfelelően november hó 15-re antedatálva erősítsen meg egy 299 nevet tartalmazó második névjegyzéket, amely az általa már megerősített és 501 nevet tartalmazó névjegyzékből a szűk keret miatt kimaradt érdemes személyek sorából nyomban összeállítandó, és az állami nyomdában legkésőbb negyvennyolc órán belül kinyomtatandó. A második névjegyzék kiadásának indoklásában Nemák is segített nekem. A kihallgatásán Vajna Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettes és Kemény együtt voltak jelen, mi kint vártunk. Utána Vajna azt mondta nekünk, hogy Szálasi elfogadta az ő indokait. Ennek következtében a második névjegyzék megerősítéséről már nem lehetett szó. Ezután [a] Vajna és Jaross által mentesítettek is jegyzékbe foglaltatta. Ekkor az én kérésre intézkedett Vajna Bodonyinál, hogy a közjogi osztály mentesítési iktatóhivatalát és irattárát nyitassa ki. Az általam megsegített zsidó családok köszönőleveleit és az érdekükben hozzám intézett leveleket gyorsan elégettem, mert akkor azok ellenem és a levélírók ellen szóló bizonyítékok voltak. Vajna előtt elhallgattam azt, hogy az 1730/1944. M. E. sz. rendelet Jaross álláspontja szerint nem írta elő azt, hogy ez a mentesítés a házastársra és gyermekekre feltétlenül kiterjed, ennél fogva Jaross a mentesítést ezekre számos esetben [!] kifejezetten nem terjesztette ki. Továbbá elhallgattam Vajna előtt azt is, hogy a főispánok mintegy kétszázon felüli ügyben utólag kedvezőtlen jelentést tettek, és a mentesítés visszavonását javasolták. Ennek megfelelően az 577.600/1944. B. M. sz. ügyiratot úgy fogalmaztam, hogy a házastárs és a gyermekek minden esetben kivétel nélkül mindannyian mentesítve vannak, és a névsorban mindenkit - tehát a főispánok által kifogásoltakat is - belefoglaltattam. Az ügyiratot 1944. évi november hó 29-én Nemák vitte be Vajnához és a kiadmányozást utasításom szerint változtatás nélkül kieszközölte. A belügyminisztérium közjogi osztályának a zsidókkal kapcsolatos ügyekben való tevékenysége a névjegyzék technikai összeállításával végleg lezárult. 1944. év nyarán és őszén, Sárvárra történt kitelepítésemig állandó összeköttetésben voltam dr. Hegedűs Pál ügyvéddel, a budapesti svéd kir. követség B (életvédelmi) osztályának vezető tisztviselőjével, akit a nemzetiszocialista és nyilas körökből tudomásomra jutott készülő zsidóellenes rendelkezésekről és megmozdulásokról mindenkor előzetesen tájékoztattam. Így előzetesen közöltem vele a zsidók közlekedésének és élelmézésének korlátozására vonatkozó különféle rendelkezéseket, a belügyi mentesítési eljárás mikénti lefolyását; a kormányzó rendelkezését, mellyel a svéd királyi levelének megérkezése után a zsidók további deportálását megtiltotta; a galántai megerősített csendőrzászlóaljra a budapesti zsidók deportálása körül váró szerepet és a kormányzó parancsát, mellyel a zászlóaljat elvezényeltette, a kormányzói mentesítési eljárás lefolyását és a kormányzóhoz az azt a szándékát, hogy minél több zsidót mentsem meg; a székesfővárosban október hó 15-ike után a mentesítések hatálytalan voltáról közzétett hirdetemények általam történt visszavonását; a Szálasi-kormány uralomra jutásától kezdve a zsidókkal szemben várható nagyon sok kegyetlenkedést; Szálásnak a külügyminisztériumban tartott értekezleten a budapesti gettó felállítására, a külföldi védlevelekkel ellátott személyeknek külön házakba költöztetésére és a belföldi mentesítettekre vonatkozó rendelkezéseit; Keménynek Szálásnál Vajna ellen a zsidókkal való kegyetlen bánásmód miatt emelt panaszát; s még egyéb, a zsidóságot érintő intézkedéseket. Ezekről a budapesti svéd követség tőlem dr. Hegedűs Pál útján ilyenformán szerzett értesülést, s így állott módjában a követségnek a szükséges mentő intézkedéseket kellő időben foganatosítani, ezáltal a magyarországi zsidóság megmentése érdekében dolgozni és a svéd szolgálatokat tenni. A budapesti svéd követség részéről Danielsson követnek és Wallenberg követségi titkárnak, valamint az ő vezetése alatt állott B. (életvédelmi) osztályának e téren tett szolgálatai azok, amelyekért a magyar nemzetgyűlés elnöke 1946. év február havában a svéd királyhoz intézett és Stockholmban küldöttség útján átadott soraiban a nemzetgyűlés és egyúttal az egész magyar nép háláját tolmácsolta. A szolgálatok elismerése jeléül a Közmunkatanács a Phönix utcát Wallenbergről nevezte el, és a megalakult Wallenberg Bizottság tervbe vette Wallenberg szobrának a felállítását. A Svéd Követségnek ebben a többször üldözött életét megmentő munkájában önkéntesen vállalt közgazdasági szerepe különösképpen Johannita lovagi minőségben azért tekintettem magam kötelezettnek, mert a svéd király, aki a Johannita Lovagrend kommandátora, 1944. év nyarán a kormányzóhoz intézett levelében a zsidókkal szemben elkövetett kegyetlenkedéseket feltárta és ezeknek meggátolása érdekében szót emelt. Ezzel a tevékenységemmel az egész magyar zsidóság érdekében felbecsülhetetlen munkát végeztem, szociális és demokratikus érzelmeimnek már abban az időben kétségbevonhatatlan tanúbizonyságát adtam, amikor ezért - nyilvánosságára kerülése esetében - a legsúlyosabb büntetés járt volna. Mivel e tevékenységem felfedezése esetében a nyilasok a német Gestapo támadásainak ki voltam téve, ez okból Hegedűs Pál saját részemre és családtagjaim részére személyeink és lakásunk védelmére Danielsson budapesti svéd kir. követtől 1944. év szeptember havában út- és védleveleket eszközölt ki azzal a céllal, hogy ilyen veszély fennforgása esetében a zsidók érdekében tett fáradozásaim elismerésüül igazolva legyen az, hogy a zsidókat védtem, ezért én és családtagjaim svéd diplomáciai védelmet vehessünk igénybe, s szükség esetén semleges területre mehessünk .

Az 1944. év nyarán és őszén ugyancsak állandó érintkezésben álltam Gennaro Verolino budapesti pápai nunciátúrai ügyhallgatóval és P. Balázskövy Józseffel nunciátúri titkárral, akik a budapesti pápai nunciának a zsidó származásúak mentesítési ügyeire vonatkozó óhajait nekem tolmácsolták. Sülyt helyeztem arra, hogy a nunciás által ajánlott mentesítési kérelmek - akár a belügyminisztériumban, akár pedig a kormányzóságon voltak előterjesztve - kedvező elintézésben részesüljenek. Ennek során 80 család mentesítését mozdítottam elő, és eszközöltem ki . 1945. évi január havában Vajna felállította a Belügyminisztérium X. osztályát Sopronkövesden Toldi Árpád vezetése alatt, amikor az összes minisztériumoktól az osztály vette át a zsidónak számító egyének minden személyi és anyagi ügyének intézését. A mentesítetteknek Vajna által kiadott 16.157/1944. B. M. sz. és 577.600/1944. B. M. sz. jegyzékeit három-három hivatalosan teljesített példányban oda megküldtük.

[...]

Az úgynevezett Szálasi-kormány idején semminemű új állást és új beosztást nem kaptam. A pesti református egyházmegye világi főjegyzője és tanácsbírája, s az újpesti református egyházközösség presbitere vagyok. Az 1932. évben feleségül vettem öz. Ybl Miklósné született Szabó Pirokskát, akinek első házasságából származó három félárva gyermekét nevelem, saját Péter nevű fiam 1935. évi szeptember hó 3-án született, tehát tíz éves. Feleségem négy gyermekes özvegy édesanyjának csepeli lakóháza - családunk egyetlen vagyona - az 1944. évi június hó 25. és 27. napjain történt repülőátmadások alkalmával földig leomlott, és minden berendezésével együtt teljesen elpusztult. Az 1944. évi november hó első napjaiban a belügyminiszter elrendelte a minisztériumnak Sárvárra való kitelepítését. Ennek teljesítése alól azért nem mertem magamat és családomat kivonni, mert közismert volt az elnöki osztálynak az a közlése, hogy a Budapesten maradó összes tisztviselőket bevetik Budapest katonai védelmébe[en]. De nem maradhattam volna vissza azért sem, mert nyilas körökben, mert nyilas körökben már felfigyeltek arra, hogy nevyszámú zsidó mentesítése érdekében dolgoztam, és ezeket segítettem. Emiatt nyilas oldalról több névtelen, fenyegető levelet kaptam, s magukat meg nem nevező nyilasok és a német Gestapo alkalmazottak a lakásomon telefonon is megfenyegettek. Ha kitelepülésnek ellenszegülök, és azt nem teljesítem, ezt a nyilasok okvetlenül „zsidóbarát” voltom bizonyosságának tekintették volna, s ezzel nemcsak magamat és családomat, hanem a mentesítettek és a hozzám beosztott tisztviselőket is veszélybe sodortam volna. Az úgynevezett Szálasi-kormányban a zsidókat illetően különösen éles volt az álláspontja, ezért a kötelező kitelepülés alól nem vonhattam ki magamat, mert a szabotálás megkísérlését velem szemben feltétlenül kényszerintézkedés követte volna. Így a kényszer velem szemben sokkal fokozottabb volt, ezért nem volt módom a visszamaradásra. Attól féltem, hogy számos belügyminisztériumi tisztviselőtársamhoz s a belügyminisztériumban szolgálatot teljesítő dr. Király Gyula ezredeshez és dr. Szentlélek László rendőrkapitánysághoz hasonlóan letartóztatásra kerülök, vagy

hozzám a közjogi alosztályba beosztott dr. Bodó Jenő ügyvéd, VI., Andrásy út 88. sz., dr. Huberth Pálné, XII., Bernáth Géza utca 17. sz., s szintén svéd útlevelel ellátott dr. Beőkönyi László miniszteri titkár hasonló sorsára jutok. Ezért az üldözéstől és deportálástól általam megmentett Fábri Károly kommunista párttag, kormánybiztosi megbízott az Elhagyott Javak Kormánybiztosságánál, Harsányi István ezredes a honvédelmi minisztériumban, dr. Hegedűs Pál ügyvéd, volt svéd követségi tisztviselő, Rév Mátyas nyomdász, V. Perczel Mór utca 2. sz. és dr. Zalan Benő ügyvéd, V. Vadász utca 4. sz. tanácsára és a nyilasok kényszere folytán vállaltam a nyugat felé menetelt, hogy a nyilasok és a német Gestapo gyanúját eloszlassam. November hó első napjaiban azt az utasítást kaptam, hogy 11-én családommal együtt legyek a Keleti pályaudvaron, mert az e napon induló vonattal kell kitelepülnöm. November hó 10-én a Belügyminisztérium tehergépkocsiján csomagjainkat lakásomról a pályaudvarra kiszállították. Időközben Vajna a családom azonnali kitelepülésére vonatkozó rendelkezést fenntartva, engem a mentesítések megerősítésének befejezéséig egyelőre Budapesten visszatartott. Annak a ténynek, hogy a kitelepülési parancs teljesítésére családommal együtt november hó első napjaiban késznek mutatkoztam, volt a következménye az, hogy Vajna Gábor engem a 3800/1944. M. E. sz. rendelet végrehajtásával, majd a Jaross-féle névjegyzék elkészítésével kapcsolatos teendőik ellátására egyelőre Budapesten visszatartott. Ezáltal volt gyakorlatilag lehetségessé az, hogy az üldözötteken tovább is jelentékeny mértékben segíthessek, az én kintartó munkám révén így lett a kormányzói mentesítettek közül Vajna szándéka ellenére 400 személy helyett 501 személy megerősítve, és így nyertek a Jaross által mentesítettek háztartásukkal és gyermekeikkel együtt mindannyian megerősítést. E munkák befejezése után kaptam azt az utasítást, hogy a december hó 7-én a személyükre egyénileg ható kényszer fennállása folytán teljesítettük a kitelepülésre vonatkozó rendelkezést azzal az elhatározással, hogy amennyiben a nyilasok Ausztriába hurcolnak bennünket, abban az esetben nem maradunk náci területen, hanem titokban elkészített svéd úti okmányaink felhasználásával a legelső alkalommal mindannyian semleges területre megyünk. Hogy mennyire csak a kényszer miatt mentem el Budapestről, azt legjobban az bizonyítja, hogy a családomtól elszakadni nem akaró hetven éves édesanyámat mindenképpen lebeszéltem a velünk való elmenetelről, és Budapesten hagytam. Sárvárra történt eltávozásom körülményeiből és a zsidók mentesítési ügyeiben már részletesen leírt előző magatartásomból minden kétség nélkül megállapítható, hogy eltávozásom oka korántsem németbarát vagy fasiszta meggyőződés volt, és nyilvánvaló, hogy ebből a meggyőződésből kifolyólag nem mentem Sárvárra. Sárváron egyébként csak éppen jelen voltam, de valójában semmiféle szolgálatot nem teljesítettem, mert külön hivatali helyiségem sem volt. December, január és február hónapokban hivatali munkát annyira nem végeztem, hogy még a Belügyminisztérium irattárának hajlékot adó járásbírósg épületében sem jártam. Az enyhébb idő beálltával márciusban járásbírósg területén lévő fűtetlen irattári helyiségben a közjogi osztály iratkötegeit altiszt hiányában magam rendeztem és kötöztem újból át, hogy a Budapestre való visszaszállításnál ne hulljanak széjjel. Sárváron a számonkérő csendőrség, s ezek detektívjei és besúgó jelenlétének ellenére is folytattam a hozzám forduló üldözöttek megsegítését. Itt a családommal együtt dr. Stirling Ernő ügyvéd lakásának egyik szobájában kaptam szállást.

[...]

Sárváron 1945. évi március hó végén egyik reggel csendőrök és rendőrök riasztották a belügyi tisztviselőket, s ekkor közölték a belügyminiszternek azt a rendelkezését, amely a nyugati irányba való azonnali továbbtelepülést kötelezővé tette, és ennek mikénti lebonyolítását szabályozta.

[...]

Azzal az elhatározással léptem át a határt, hogy nem maradok náci területen, hanem titokban elkészített svéd úti okmányainak felhasználásával a legelső alkalommal családommal együtt semleges területre megyek. Sárvárról fegyveres kényszerrel hurcoltak Ausztriába, s az ország területét Rohoncnál [hagytam el], így annak a fegyveres kényszere miatt nem állhattam ellent, s annak során - amennyiben a háború egy ideig még elhúzódott volna - semleges területre mentem volna át. [!]

Az 1945. évi április 30-áról május 1-re virradó éjjel Radstadtba, a salzburgi tartomány keleti határvárosába érkeztem családommal együtt. Itt arról értesültem, hogy a fegyverszünet megkötése néhány napon belül történik. Ezért elhatároztam, hogy nem megyek tovább nyugatra, hanem a fegyverszünet megkötése és a közlekedés lehetővé tétele után minél előbb visszatérek Magyarországra. Ennek folytán Radstadtban maradtam, ahol június 26-án az amerikai Country Intelligence Corps (CIC) két tisztje megjelent nálam és állásom iránt érdeklődött, s amikor megmondtam, hogy miniszteri tanácsosi címmel és jelleggel felruházott osztálytanácsos vagyok, azt válaszolták, hogy automatikusan internálnak, mert az ilyen és hasonló állású tisztviselőkkel szemben ennek az intézkedésnek a végrehajtására kaptak parancsot. Ekkor az ő személygépkocsijukon bevittek Salzburgba, ahol július 21-én délután munkaköröm felől röviden kihallgattak. A CIC tisztjeitől több alkalommal kértem, hogy vagy engedjenek szabadon, vagy minél előbb hozzanak haza Magyarországra, mert munkakörömet és tevékenységemet itthon nyomban tisztázzák. Kérésre azt a választ kaptam, hogy majd haza hoznak, erre azonban csak akkor kerülhet sor, ha a magyar kormány által kikért személyeket már hazaszállították, mivel pedig én nem tartozom ezek sorába, hanem pusztán állásommal fogva automatikusan vagyok internálva, ezért nekem még várnom kell. Ilyen előzmények után a salzburgi táborból december 29-én Tullnba vittek, majd január 14-én repülőgépen Budapestre hoztak.

[...]"

Címkék:

[Sztójay Döme](#) ^[3]

[Lakatos Géza](#) ^[4]

[SS](#) ^[5]

[internálás](#) ^[6]

[belügyminisztérium](#) ^[7]

[BM](#) ^[8]

[Holokauszt Emlékközpont](#) ^[9]

[holocaust](#) ^[10]

Kiadás: 15. évfolyam (2015) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/naplo/aki_ember_tudott_maradni.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/naplo/aki_ember_tudott_maradni.html

[2] <http://db.yadvashem.org/righteous/family.html?language=en&itemId=4064654>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/sztójay-dome>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/lakatos-geza>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ss>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/internalas>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/belugyminiszterium>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/bm>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/holokauszt-emlekkozpont>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/holocaust>